

FRI-2G.305-1-PP-14

TRENDS AND INNOVATIVE APPROACHES IN PROFESSIONAL AND CAREER GUIDANCE²⁸

Pr. Assist. Prof. Lora Radoslavova, PhD

Department of Pedagogy,
University of Ruse “Angel Kanchev”
Tel.: 0889699115
E-mail: lradoslavova@uni-ruse.bg

***Abstract:** The paper reviews existing innovative approaches and techniques for professional and career guidance. As information technology develops, their application is also growing in terms of career guidance. A number of examples resulting from the scientific and empirical development of the disciplinary field can be drawn. The purpose of this report is to examine and describe some of them. There had been observed the Fuzzy Analytic Hierarchy Process, the IoT-theory, the DLEI influence over the process of professional guidance.*

***Keywords:** Professional and Career Guidance, Approaches, Trends, Effectiveness, DLEI.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Традиционната професионална ориентация и кариерно консултиране се извършват чрез взаимодействие между специалисти - консултанти и клиенти по време на сесии на професионално ориентиране, в които се установяват акцентите, приоритетните области, интересите, мотивацията на личността, осъществяват се интервенции върху силните и слабите страни, предимствата и ограниченията пред изпълнението на конкретна професионална дейност. Недостатък на описаната класическа ориентация на процеса е дългата продължителност във времето, в следствие на което клиентът може да загуби мотивация за сътрудничество или да бъде неточно информиран и консултиран.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В практиката на професионалното ориентиране биват използвани психометрични тестове и личностни диагностични процедури, необходими за определяне на личностните професионални нагласи, без отчитане на факторите на социалното обкръжение, демографските особености на региона, социо-културните особености на общността.

Професионалното ориентиране се изразява в подкрепа при избора на професия чрез:

1. Информирание-предоставяне на значима и актуална информация за вземане на решения в професионален план;
2. Оценяване- използване на психологически тестове, игрови методики за оценка;
3. Съветване и консултиране- даване на предложения и препоръки за избор на професия;
4. Тренинг за умения- развиване на умения за себеизследване и себеутвърждаване, общуване и ефективно учене.

За начало в процеса на ориентиране, специалистите избират първоначално психометрични и личностни тестове, като индикаторът на личностничт тип Майерс-Бригс. Индикаторът дефинира шестнадесет типа личности според две възможни предпочитания, върху основата на четирите измерения [екстраверсия / интроверсия], събиране на информация [усещане / интуиция], вземане на решения [мисъл / чувство], начин на действие

²⁸Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 28 октомври 2022 г. в секция Педагогика и психология с оригинално заглавие на български език:: ТЕНДЕНЦИИ И ИНОВАТИВНИ ПОДХОДИ В ПРОФЕСИОНАЛНОТО И КАРИЕРНОТО ОРИЕНТИРАНЕ. Той отразява проучвания по проект на катедра „Педагогика, психология и история“ по Фонд Научни изследвания № 22-ФПНО-02 „Изследване въздействието на обучението в електронна среда в образованието и социално-педагогическата сфера – алтернативи и предизвикателства“.

[оценяване / възприемане]. Осемте когнитивни функции образуват шеснадесет личностни типа, които се характеризират със специфики по отношение на предпочитанията и начинът на извършване на професионалната дейност.

Друга класическа процедура за определяне на професионалната насоченост на личността е тестът, предложен от Джон Холанд. Тази технология за професионален избор се основава на шест категории, към които дадено лице може да бъде причислено - Realistic, Investigative, Artistic, Social, Enterprising, Conventional. Инструментариумът изследва индивида чрез взаимодействието му с неговата социална среда и се използва за определяне на категорията професии, към които принадлежи дадено лице. Въз основа на индивидуалният профил, чрез асоцииране се определят степента на сходство и различие на профила с най-подходящите професии.

С развитието на информационните технологии, тяхното прилагане се разраства и по отношение на професионалното ориентиране. Могат да бъдат изведени редица примери, породени в резултат на научно-емпиричното развитие на дисциплинарната област. Целта на настоящият доклад е да изследва и опише някои от тях.

1. Професионално ориентиране, чрез използване на теоремата на Байс. Класификаторът на Байс е алгоритъм за сегментирано, контролирано обучение, използван за класификация въз основа на теорията на вероятностите. Тази теорема се основава на условни вероятности и статистически допускания, относно възможността за заемане на конкретна професионална длъжност.

2. Процес на размита аналитична йерархия (*Fuzzy Analytic Hierarchy Process*). Процесът на размита аналитична йерархия (FAHP) е подход на вземане на решения с множество критерии (*Multiple Criteria Decision Making, MCDM*), който комбинира всеки един аналитичен процес с всички възможни решения. Често се използва за разрешаване на повече от няколко проблема, които имат лицата, вземащи решения, за работа с неточни и неясни данни. Методите на MCDM са интуитивни и се използват в контекста на редица аспекти. Подходящи са, особено за избор на дисциплина, професия, образователна институция и курс на обучение. АНР (аналитичният йерархичен процес) е една от най-силните и най-използваните техники в контекста на многокритериалната оценка.

3. Интернет на нещата (IoT) – представлява осъществяване на взаимовръзка между интернет и възможно най-многобройни физически обекти, местоположения и среди чрез използване на сензори. Прилага се към безброй домейни и поради този факт процедурата се определя като интелигентна. Тези области на полезност се състоят в контекста на преподаване, интелигентно обучение, интелигентна професионална ориентация и т.н., което прави ориентирането по-високо управляем процес в интелигентна, мултисензорна среда. (Hayat Mikrat, Meryem Fakhouri Amr, Ayoub Bahnasse, Mohammed Talea, 2022).

4. Професионално ориентиране, чрез използване на системите за дистанционно обучение в образователните курсове на (*DLEI*).

4.1. Може да бъде реализирано чрез активни форми на разработване на тезиси в направленията „Какво е професия“, „Аз и моята професия“; „Психологическите аспекти на професия“; „Основните разлики между съществуващите видове професии, техните предимства и недостатъци“; „Да се анализират профилите на професиите „психолог“, „социален педагог“, „професионален консултант“.

4.2. Подготвяне на презентации на теми: „Съвременният пазар на труда и социално-икономическите тенденции на неговото развитие“; „Ролята на културно-историческите и социално-икономическите условия в професионалното самоопределяне на личността“; „Социално-психологически и професионални особености на професиите“; „Ролята на личните качества в професионалните дейности.“ "Методи за подпомагане на кариерното ориентиране на различни възрасти."

4.3. Решаване на казуси за професионално ориентиране.

„Казус "Бюро по труда"

Описание на ситуацията: Олга Петрова, ученичка от 9 клас на СОУ №1 посещава регионалната дирекция на БТ. Момичето успешно усвоява училищният материал. По

характер е спокойна и уравновесена. Тя поема отговорност и инициативност към ученето и проявява желание да учи за готвач. Олга се интересува от: „Търсена ли е професията, която е избрала, на пазара на труда в нашия град? Има ли нарастващо търсене на работници, колко търсени и добре заплатени ли са хората, изпълняващи тази професия?”

Задача: Помислете дали посочената професия е търсена в нашия град, аргументирайте мнението си, като вземете предвид наличието на предприятия в града. Направете списък/класация на търсените професии на пазара на труда. Осъществете информационен разговор с Олга Петрова на тема: „Търсенето на професията готвач”.

Случай "Семейство".

Описание на ситуацията: Петър Иванов е на 15 години и произлиза от семейство на юристи. Той е успешен ученик в своето училище. Решил е да влезе в професионално училище и да получи квалификация за професията дърводелец. Той обича дърворезбата, занаятите, интересува се от моделиране и скулптуриране на различни материали. При избора на професия, Петър не се фокусира върху нейният престиж и вярва, че е необходимо да се избере професия, чрез която може да има личен принос и високо ниво на доходи. Родителите обаче настояват той да избере професия, свързана с право, тъй като самите те са юристи и смятат, че е престижно.

Задание: Помислете дали сте съгласни с мнението на родителите на Петър Иванов? Аргументирайте мнението си. Направете мотивационен разговор с родителите на Петър Иванов относно избора на професия дърводелец и нейния престиж.

Случай "Бъдещ фризьор".

Описание на ситуацията: Людмила Илиева, на 14 години, мечтае да работи в сектор на услугите. Учи в училище номер 32 и избира професията на фризьор. По природа тя е спокойно, необщително, сдържано момиче, има тесен кръг от приятели. В класната стая, заема позиция на наблюдател, не участва в обществения живот на училището. Людмила има творчески способности. Обича да прави прически и грим. Трудностите в общуването ѝ пречат да овладее професията на фризьор.

Задача: Помислете за професионално важните качества, от които се нуждае Людмила и как те могат да бъдат развити. Разработете и провеждайте упражнения с Людмила, насочени към развиване на тези качества, които съответстват на професията на фризьор.”

Важно е да се отбележи, че горните примери са тествани в Общинската автономна организация за продължаващо обучение "Ленинградски учебен център" на Ленинградска област, в рамките на дисциплината "Самоопределение и професионална ориентация на личността на студента." (Anna V. Tukshumskaya, Tatiana N. Popova, Natalia Y. Tihanova, 2020).

5. Професионално ориентиране чрез създаване на творческа професионална ориентация.

За постигане на тази цел, авторите предлагат за изпълнение конкретни задачи:

- създаване на няколко оксиморона като например горещ сняг, квадратен кръг и др.;
- създаване на фантастичен сюжет (какво би се случи, ако...) и преразказване от различни перспективи;
- създаване на пародия;
- творческо забавно мото или речник на неофициални ученически термини.

Отговорите от страна на обучаемите допринасят за развитие на творческата професионална ориентация и за създаване на положителна групов динамичка. Съществена роля при развитието на творческата професионална ориентация заема изграждането на умения за автономно изпълнение. Отчитайки потенциала на съвременните мултимедийни средства и технологии на преподаване, К. В. Бакланов счита, че тяхното използване допринася за развитието на творческите качества на личността. (Baklanov, K. V., 2014)

За тяхното успешно интегриране в процеса, следва да се имат предвид следните условия:

- учениците да бъдат активни и креативни участници и сътворци на урочната и извънкласната подготовка;
- да се постави фокус върху съдържанието, формите, методите и средствата за обучение по професионално и творческо развитие на личността;
- да се създадат ситуации на успех и положително емоционално преживяване. (Azatjan, S.A., Romanenko, O. S., Stepichev, P.A., 2012).
- да се осигури даване на учениците на достатъчно количество свобода при избора на съдържание, форми и методи за изграждане на собственото си обучение и дневен ред;
- да бъдат прилагани ИТ технологии и компютърно базирани задачи;
- да се акцентира върху професионалното развитие. (N. K. Baklanova, P. A. Stepichev, 2016).

Широко разпространено становище сред изследователите в областта е че „прилагането на ИКТ повишава ефективността на часовете за професионално ориентиране, подобрява информираността на учениците за бъдещата им професия, осъществява професионалния избор въз основа на осъзнаването и разбирането на учениците за техните професионални предпочитания и способности. Тази техника позволява да се формира не само адекватна мотивация към професията, но и интерес към дисциплини, свързани с бъдещата професия.

Формирането на професионална ориентация на гимназистите чрез използване на ИКТ инструменти има следните основни цели:

- създаване на условия за широка диференциация на учебното съдържание с широки и гъвкави възможности за изграждане на индивидуални образователни програми;
- създаване на равен достъп до ИКТ средства в съответствие с личността на учениците, техните наклонности и потребности;
- разширяване на възможностите за социализация на учениците чрез използване на ИКТ инструменти. (Molodozhnikova, N., Biryukova, N., Galustyan, O., Lazareva, J. & Stroiteleva, N., 2020).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Процесът на професионално ориентиране може да заеме място още от най-ранна детска възраст и да допринесе за навременна и ефективна социална адаптация. Професионалното ориентиране способства за развитие и успешно разгръщане на личностния образователен и професионален потенциал. Този процес способства за изграждането на позитивни социални връзки на личността със съответната професионална роля, която изпълнява. (Radoslavova, L., 2022). Ранното диагностициране на индивидуалните способности и интереси би допринесло за разгръщането на личностния потенциал на индивида.

REFERENCES

Anna V. Tukshumskaya, Tatiana N. Popova, Natalia Y. Tihanova. *Application of Modern Information Systems in the Framework of the Educational Course “Self-Determination and Professional Orientation of the Student’s Personality”*. ITM Web Conf., Volume 35, 2020, International Forum “IT-Technologies for Engineering Education: New Trends and Implementing Experience” (ITEE-2019,) <https://doi.org/10.1051/itmconf/20203506009>.

Hayat Mikrat, Meryem Fakhouri Amr, Ayoub Bahnasse, Mohammed Talea. *Review of the Student’s Orientation in the Age of New Technologies*, Procedia Computer Science, Volume 203, 2022, Pages 683-687, ISSN 1877-0509, <https://doi.org/10.1016/j.procs.2022.07.101>. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050922007062>).

Molodozhnikova, N., Biryukova, N., Galustyan, O., Lazareva, J. & Stroiteleva, N. (2020). *Formation of Professional Orientation of High School Students to Medical Profession by Using ICT Tools of Emerging International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(1), 231-239. Kassel, Germany: International Journal Technology in Learning. Retrieved August 27, 2022 from <https://www.learntechlib.org/p/217065/>.

N. K. Baklanova, P. A. Stepichev. Creative Orientation Development as a Requirement of Professional Training of a Teacher in the XXI Century. Paradigms of knowledge, 1, 2016).

Radoslavova, L. (2022). Professional and Career Development. Socio- Educational Aspects. p. 10, ISBN: 978-619-7604-30-6. // (С оригинално заглавие на български: Радославова, Л. (2022). Професионално и кариерно развитие. Социално-педагогически аспекти. стр. 10, ISBN: 978-619-7604-30-6).

Азатян С. А., Романенко О. С., Степичев П. А. *Опыт развития творческого потенциала школьников на занятии иностранным языком* // Современные гуманитарные исследования. – М., 2012. – № 3.

Бакланов К. В. *Использование мультимедийных презентаций в процессе адаптации студентов – первокурсников к процессу адаптации студентов-первокурсников к обучению в вузе*// Вестник Российского нового университета. Серия: Человек в современном мире – 2014. – Вып. 1. – С. 68-70.